

בניית סמינר המשלב מצגות סטודנטים

כתבה: ד"ר מיכל שודלⁱ

בחוגים רבים, מקובל להעביר סמינרים מבוססי מצגות סטודנטים – סמינר רפרטים. סמינר מסוג זה אמור להוות שיא בחווית הלמידה של הסטודנטים, שכן ניתנת להם ההזדמנות להעמיק בנושאים שמעניינים אותם, לשכלל מיומנויות פרזנטציה וללמוד מעמיתים, ממש כמו חוקרים. אולם, לא תמיד הסמינרים מצליחים להשיג את היתרונות הללו ולפחות חלק מהם נכשלים משלוש סיבות עיקריות. ראשית, לפחות חלק ממצגות הסטודנטים אינן טובות וקשה ללמוד מהן. שנית, לא נוצרת אווירה רגשית מתאימה (כזו שתאפשר תגובות אותנטיות בין סטודנטים) ולבסוף, הסטודנטים שאינם מציגים, לא תמיד מגיעים מוכנים והדבר פוגע באיכות הדיון. ניהול סמינר כזה, היא משימה מאתגרת עבור מרצים שכן בנוסף לידע האקדמי הנדרש להובלת הסמינר, נדרשת גם שליטה במיומנויות הנחיה מתקדמות כדי שסמינר כזה יצליח. כדי שסמינר רפרטים יהווה אכן שיא בחוויה הלימודית, כדאי אם כך לדאוג לשלושה היבטים, המבוססים על הכשלים שמנינו. לנקוט באמצעים שישפרו את איכות המצגות, לייצר אווירה רגשית נטולת חרדה ותוקפנות שבה נוח לסטודנטים להציג בפני חבריהם ולתת את הדעת על תפקידם של הסטודנטים שאינם מציגים. להלן ארחיב בכל אחת מנקודות אלה. מסמך זה מלווה סדנה התנסותית שפותחה ביחידה להוראה ולמידה במסגרתה המשתתפים מתרגלים מיומנויות רלבנטיות ומוצגות דוגמאות שנאספו מסמינרים מוצלחים.

מה כדאי לעשות כדי שסמינר רפרטים יצליח?

1. איכות המצגות

איכות הסמינר תלויה במידה רבה באיכות המצגות המוצגות בו, ודי בכך שחלק ממצגות הסטודנטים אינן ברורות כדי להכשיל את הקורס. טענתי היא כי למבנה הסמינר יש השפעה משמעותית על איכות המצגות שיוצגו בו. במקרים רבים מבנה

הסמינר מתנהל על פי המודל של סמינר מחלקתי או של סימפוזיון בכנס כלומר, מיעוט הנחיות, למעט מסגרת הזמן, משוב על המצגות לא מתקבל באופן ישיר, אלא במידה מוגבלת, באופן עקיף, באמצעות שאלות. פעמים רבות אין ציון על המצגות, לפחות לא ציון גלוי. ההגיון במבנה כזה הוא שתפקידו של סמינר הרפרטים הינו להכין את הסטודנטים להצגה במסגרות אקדמיות כגון סמינר מחלקתי או סימפוזיון בכנס. אולם, אני טוענת כי מודל שמתאים לדיון בין חוקרים איננו בהכרח מתאים לסטודנטים שמצויים בתהליך למידה.

כדאי לשקול נקיטה במספר צעדים (חלקם מוציאים זה את זה), כדי להעלות את איכות המצגות: **לתת לסטודנטים משוב, לתת ציון (עם תיקוני למידה למציגים הראשונים), להציג מצגת לדוגמה והצעד החשוב מכולם, לתת הנחיות מדויקות ומפורטות בכתב להכנת המצגת ולהצגתה.**

1.1. משוב

מרצים רבים נמנעים מלתת משוב פומבי לסטודנטים על המצגות שהם מציגים. ההמנעות ממתן משוב איננה מקרית. מרצים רבים חשים בצדק, כי לא היו רוצים להוסיף על הלחץ שבו הסטודנטים נתונים וכי מתן משוב שלילי בכתה מהווה השפלה פומבית. אלו הן מחשבות הגיוניות ומי שאיננו מספיק מיומן במתן משוב בפומבי, עדיף שיימנע ממנו. אולם, אפשר תמיד לתת משוב אישי בכתב. חשוב לתת לסטודנטים את הקריטריונים להערכת המצגת שלהם מבעוד מועד (יוצגו דוגמאות בסדנה). מי שמספיק מיומן בניהול סיטואציה של משוב פומבי יגביר את הלמידה של הסטודנטים מן המצגות ולכן יש בכך יתרון לעומת משוב בכתב. המנעות מהצגת משוב באיזשהו פורמט עלולה להתפרש כי כל רמה תתקבל. שאלה נוספת נוגעת למי נותן משוב. האם המרצה בלבד? האם גם הסטודנטים? דעתי היא שהדבר תלוי באם המציג מקבל ציון או לא מקבל ציון על הצגת המצגת. אם ניתנים ציונים על המצגות, עדיף להמנע ממשוב עמיתים שכן במצב זה, סטודנטים יחששו להגיד

דברים שעלולים לפגוע בציון של חברים. אם לא ניתן ציון על המצגת, כדאי שסטודנטים יתנו משוב, בנוסף למרצה.

1.2 ציון עם תיקוני למידה למציגים הראשונים – כשנותנים ציון על מצגות יש לקחת בחשבון כי בניגוד למבחן, שבו הסטודנטים נבחנים באותו זמן, במתן ציונים על מצגות יש חוסר הוגנות מובנה. סטודנט שמציג בסוף הקורס, שראה מצגות רבות (ואולי נחשף למשוב), משיג יתרון על סטודנט שמציג בתחילתו (וזה מה שאמור לקרות – שיפור לאורך הקורס). כדי לא לפגוע בהוגנות ניתן לתת, בתום הקורס, תיקון ציון למציגים הראשונים, בהתאם לסוג הטעויות שעשו ולמידה שבה תוקנו על ידי המשתתפים הבאים בהמשך (כלומר, טעויות שנעשו בגלל שהמציג היה מן הראשונים). באופן זה, מציג אשר למד מטעות של חברו מועיל גם לחברו.

1.3 מצגת לדוגמה כאשר מצגות הסטודנטים מוצגות בתום הקורס, מצגות הסטודנטים יידמו במידה רבה, לאלו שהמרצה נתן בתחילת הקורס. גם בקורסים בהן כמעט כל הקורס מבוסס על מצגות הסטודנטים, מרצה הקורס יכול להציג את המצגת הראשונה (או השתיים הראשונות) בעצמו. היתרון בכך הוא שמוצג דגם, ותהיה נטייה לחקותו. המתנגדים להצגת דוגמה יאמרו כי יש בכך הכוונת יתר, שאיננה מתאימה לסטודנטים ברמות מתקדמות. מנגד ניתן לטעון כי בכל מקרה, הרמה והמבנה של המצגת הראשונה יהוו עוגן למצגות הבאות, ולכן עדיף לשלוט בדוגמה הראשונה. מנסיוני, הדגמה של מרצה מעלה את רמת המצגות.

1.4 הנחיות מדוייקות להכנת המצגת

לעיתים המצגות אינן טובות בגלל שההנחיה היחידה שניתנה (בסילבוס או בע"פ) היא: "הכן מצגת להצגת המאמר". הנחיה זו כללית מדי ומומלץ לתת הנחיות מדוייקות הנוגעות להיבטים שונים בתוכן, במבנה ובהעברת המצגת. דוגמאות להנחיות מפורטות מסמינרים שונים, יוצגו בסדנה. זכור שהמציג איננו מומחה, אלא נמצא בתהליך למידה וכדאי להדריך אותו כיצד לבנות ולהעביר מצגת טובה.

2. האוירה הרגשית

הצגת מצגת בפני קבוצת שווים נחוות, לעיתים קרובות, כחשיפה מלחיצה. כדי שסמינר כזה יצליח, צריכה להיווצר אוירה רגשית שמאפשרת חשיפה. לעיתים די במשתתף אחד אגרסיבי, כדי לפגום באוירה. בתהליך הסוציאליזציה, כל ילד לומד כיצד מתנהגים בכתה. התנהגות בסמינר ומתן משוב לעמיתים היא סיטואציה נדירה יותר בהיסטוריה הלימודית של סטודנטים צעירים. לפיכך, יתכן שכדאי להסביר להם כיצד להתנהג בה. יצירת אוירה רגשית מתאימה היא מיומנות מורכבת, שנעסוק ונתנסה בה בסדנה. כאן אתאר שני אמצעים פשוטים ואפקטיביים ביצירת אוירה רגשית בטוחה.

2.1 סבב היכרות - סבב היכרות, שבה כל משתתף מציג את עצמו, הוא צעד שמקובל בסדנאות ופחות מקובל בסמינרים אקדמיים. יחד עם זאת, קיום סבב היכרות בתחילת סמינר הוא צעד בעל השפעה דרמטית ביצירת אוירה רגשית שבה נוח להציג ולכן במקרים רבים, אנו ממליצים לקיימו. כשמתקיים סבב היכרות כל סטודנט מתנסה כבר בהתחלה בחשיפה קטנה, שאיננה תמיד קלה עבורו, אבל אם תעבור בשלום, הסטודנט ירגיש נוח יותר בקבוצה. כשעושים סבב היכרות חשוב להציג שאלה רלבנטיות לנושא הקורס (למשל: מה הייתם רוצים ללמוד על...?) ולא להשתמש בתרגילי היכרות בלתי רלבנטים (אם היית חיה, איזו חיה היית ולמה – למעט המקרה שהקורס עוסק בתכונות של בע"ח). חשוב מאד לתת זמן לסטודנטים (כדקה עד שתיים), לחשוב על השאלה ולתכנן את תשובתם, ואף לרשום את תשובתם. הכי חשוב, להקשיב למה שהם אומרים, לבקש לעיתים להרחיב, לשאול לעיתים שאלה, או להגיב. ראשית, מה שיגידו (למשל על הסיבות שהביאו אותם לסמינר זה) מהווה מידע משמעותי מאד, שיכול להשפיע על התייחסויותך בהמשך הסמינר ולתרום להצלחתו. שנית, התנהגותך שלך כלפי כל סטודנט מדגימה בפועל את היחס הרצוי בין אדם לחברו בכתתך. סבב מתאים לקבוצה קטנה (עד 15).

כשהקבוצה גדולה יותר ניתן להשתמש באלטרנטיבות, כגון: עבודה בקבוצות קטנות.

2.2 הצגת כללי התנהגות - לעיתים כדאי להדריך את הסטודנטים כיצד ללמוד בסמינר. לדוגמה, ניתן להדריך את הסטודנטים כיצד מסכמים מאמר שמוצג בע"פ ואיזה מידע כדאי לתעד, על מנת שיוכלו לחזור למאמר זה במקרה שיהיה רלבנטי להם בעתיד. "כדאי שתעתיקו לעצמיכם את הרפרנס של המאמר ושתסכמו בקצרה, מה היתה שאלת המחקר, ותציינו כמה נקודות לגבי השיטה, ואת עיקרי התוצאות.

במקרה שבסמינר שלך הסטודנטים נותנים זה לזה משוב, כדאי להציג כללים למתן משוב. הצגת כללים כאלה ממזערת גילויי תוקפנות. כללים מקובלים הם, לתת משוב ספציפי וקונקרטי ולא כללי, להצביע הן על נקודות חיוביות והן על נקודות לשיפור (והתייחסות לשני הסוגים באותה רמת פירוט) ולתת משוב אך ורק על דברים שיש שליטה עליהם. כדאי לציין במפורש את מימדי המשוב (הקריטריונים). יש חשיבות להסבר שאתה נותן לכללים אלה ובעיקר, להקפדה עליהם בניהול המשוב. במצגות הראשונות, יתכן שתצטרך להקפיד על כך שמשוב חיובי ינתן באופן ספציפי. כשמשתתף אומר: "היה מאד מעניין", כדאי לשאול אותו, "האם תוכל להצביע, מה היה מעניין?" להצגת כללי מתן משוב יש גם אפקט מרגיע. כשהמשתתפים שומעים כי נתת הנחיה לשים לב למשוב חיובי, הם קצת נרגעים כי הבינו שלא רק יקטלו אותם. כשמשתתפים שומעים כי נותנים משוב אך ורק על דברים שיש עליהם שליטה הם מבינים שלא יתייחסו לכל מיני פגמים שלהם.

3. תפקיד הסטודנטים שאינם מציגים

אחד הדברים שעלולים לפגוע באיכות הסמינר הוא שאמור להתקיים בו דיון שבו כל המשתתפים עשו עבודת הכנה כלשהי (כגון קריאת מאמר) אך בפועל, רק הסטודנט המציג התכוון. לא תמיד הסטודנטים צריכים לקרא את המאמר המוצג אך גם אם

לא, כדאי מאד שיהיה להם תפקיד ברור. למשל, לכתוב לאחר השיעור והצפייה במצגת תגובה למציג ולכתב אותך. אם החלטת שנדרשת הכנה מוקדמת של הסטודנטים שאינם מציגים, תוכל לעשות זאת באמצעות תרגילי הכנה קצרים (לשלוח נייר תגובה כלשהו למרצה, או למציג ולכתב את המרצה). בעניין ניירות התגובה – כדאי שיהיו אישיים ולא בזוגות, וחשוב שתקרא אותם ותגיב ולכן כדאי להגביל את היקף התגובה למשהו שתוכל לעמוד בקריאתו מידי שבוע.

הערת סיכום: הצלחת סמינר רפרטים דורשת עבודה

טעות לחשוב שבסמינר רפרטים, שבו המרצה לא מכין את השיעורים עצמם, תהיה למרצה פחות עבודה, בהשוואה לקורסים אחרים. צופה מן הצד בסמינר מוצלח עלול לחשוב שהמרצה נח, אולם למרצה יש אחריות לניהול הסמינר וזו עבודה שצורכת זמן (להערכתי לא פחות ולא יותר מבקורסים אחרים). העבודה איננה בהכנת המפגשים והעברתם אלא בהדרכת הסטודנטים, בהכנה (מתן הוראות, לעיתים סקירה מוקדמת של המצגות, קריאת ניירות עמדה ותגובה אליהם) באינטגרציה (לקשר בין שיעורים שונים, לקשר בין הערות הסטודנטים בניירות העמדה למה שנאמר בכתה) ובמשוב. בסמינר רפרטים, בניגוד לקורסים אחרים, מרבית עבודת המרצה נעשית מאחורי הקלעים (לפני הקורס ובין מפגשים). עבודה זו נושאת פרי. בסמינר מוצלח תרגיש במפגשים האחרונים, שהדיון מעמיק שהרמה היא גבוהה ושהסטודנטים מעורבים ונהנים.

¹ אני מתצלת מראש בפני כל מי שזה צורם לו, שכתבתי מסמך זה בלשון זכר. התכוונתי לפנות למרצות ולמרצים. אינני אוהבת להשתמש באת/אתה (מסרבל) או לכתוב בלשון רבים (מרחיק) או לכתוב ליחיד בלשון נקבה (מוזר). אתכם הסליחה.